

JADWIGA RUDNICKA

WEZWANIE DO SĄDU JANA NORWIDA Z ROKU 1833

W dodatku 1 gazety wileńskiej „Kurier Litewski” nr 101 z 28 sierpnia 1833 r.¹ drukowano pozew skierowany do Jana Norwida (1784-1835), b. sędziego Sądu Powiatowego w Borysowie², ówczesnego urzędnika Królestwa Polskiego. Pozew wniósł Rafał Węclawowicz, b. podkomorzy rzeczycki, brat pierwszej żony Norwida, Kazimiery z Węclawowiczów³.

Dokument ten dotychczas nie był znany, więc podaję go in extenso⁴.

Wedle Ukazu Jego Imperatorskiej Mości Samowładnącego Całą Rosją etc., etc., etc.

Urodz. Janowi Norwidowi, b. sędziemu Sądu Powiatowego Borysow[skiego], a teraz urzędnikowi Królestwa Polskiego, pozew iterum loco peragenda executionis⁵ przed Sąd Ptwy Borysowski, na kadencją 6-tą Michalską, lub po niej następną, z powództwa ur. Rafała Węclawowicza, b. podkom[orzego] Ptu Rzeczyckiego⁶, mieniąc i odwołując się do wszelkich dowodów i poprzedniczych żalob⁷ oraz za onymi nastalych dekretów, a w szczególności wynosi się o to: iż obża[owa]ny⁸ Norwid poży-

¹ „Kurier Litewski”, wychodzący od 1793 r., w 1833 r. ukazywał się co dwa lub co trzy dni wraz z obszernymi dodatkami, niekiedy w liczbie trzech (bywały i w języku rosyjskim).

² Borysów, miasto powiatowe na lewym brzegu rzeki Berezyny w guberni mińskiej.

³ O pierwszej żonie Jana Norwida, z domu Węclawowiczównie, (bez jej imienia) informuje Juliusz W. Gomulicki w komentarzu do *Pism wszystkich C. Norwida* (t. 11. Warszawa 1976 s. 19-20).

⁴ Pisownię zmodernizowano, wprowadzając: 1) „j” zamiast „y” w słowach typu „jey”, „pre-tensya”; 2) „ks” lub „gz” zamiast „x” w słowach typu „exdywizja”, „execucja”; 3) końcówki „-em” lub „-emi” w przymiotniach przy rzeczownikach nijakich liczby pojedynczej lub mnogiej zamieniono na „-ym” lub „-ymi”. Uzupełniono skrócone słowa „obżałny” i „żałcy” na „ob-żał[owa]ny” i „żał[u]jący”.

⁵ Łac. – ponownie tu wniesiony do rozpatrzenia (wykonania).

⁶ Rzeczyca, miasto powiatowe na prawym brzegu Dniepru w guberni mińskiej.

⁷ Żaloba – skarga.

⁸ Obżałowany – oskarżony.

czył u nieżyjącej dopiero Eleonory Węclawowiczowej, matki żał[ują]cego się⁹, na przedmiot kupna 3-ciej części majątku Wasilewska¹⁰ czerw. zł-ch 5000, i sumę takąową przez obligacyjny dokument w roku 1808 marca 7 dnia wydany na zakontraktowanym majątku i dalszych wszelkich swoich funduszach zabezpieczył, a oddanie na powrót kapitału z prawnymi procentami w roku 1810 marca 7 dnia zapewnił. – Nie uskutečnił obża[owa]ny takowego zobowiązania się, a nawet należnych od kapitału procentów, po upływie zakreślonego w obliżu¹¹ terminu, nie opłacił; owszem w lat pięć później po dacie tego obliżu, to jest w roku 1813, jeszcze złotych polskich 15 000 dopożyczył, i po doliczeniu zaległych za obliżiem pięcioletnich procentów, za ogólną wypadłą stąd sumę, to jest za złotych polskich 150 000, czyli rubli srebr. 22 500, prawo zastawne na majątność od senatora Krasno-Miłaszewicza¹² nabytą, Norwidpolem¹³ nazwaną, wydał i po przyznaniu onego natychmiast rzeczoną majątność z wsiami Trussami, Turhunami, Zaborzem¹⁴ i dalszymi przynależnościami w aktualne władanie matce żał[ują]cego się za pośrednictwem woźnego prawnie podał. – W jakowym prawie, wypisując obża[owa]ny przyjęte na siebie obowiązki, termin odkładu¹⁵ całkowitej zastawnej sumy, przewyższającej walor majątku, za uprzednim 6-cioniedzielnym obwieszczeniem w dniu 7 marca 1816 roku zapewnił, i przy oddaniu zastawnej sumy dopełnić razem wynagrodzenie za wszystkie straty na posesji ponieść się mogące przerzekł, a na przypadek nie okupna¹⁶ posesją ciągłą od 3-ch do trzech lat zabezpieczył, i po upływie każdego trienium¹⁷ wypełnić wszystkie warunki co do okupna uręczył; ta pewność zaś dotrzymania przyjętych wszystkich punktów i obowiązków ewikcją¹⁸ na dziedzictwie tejże samej majątności rozciągnął pomimo zaciągniony kredyt u matki żał[ują]cego się tak znacznej sumy, która aż nadto wystarczała na kupno 3-ciej części majątności Dokszyce¹⁹ i na ułatwienie wszelkich wynikłych z tego kupna kosztów. – Obża[owa]ny Norwid nie wypełnił w zupełności ze swojej strony uczynionej w tym przedmiocie z urodz. Krasno-Miłasze-

⁹ Żałujący się – wnoszący sprawę do sądu, oskarżający.

¹⁰ Wasilewska (Wasilewszczyzna) – liczne wsie i folwarki w powiecie borysowskim.

¹¹ Oblig – zobowiązanie, obligacja.

¹² Miłaszewicze (Miłoszewicze), ród bojarów (szlachty) w guberni grodzieńskiej i mińskiej, notowany od XVI w.

¹³ Norwidpol (Norwidpole), dobra w północnej części powiatu borysowskiego, nad błotnistą i lesistą kotliną Berezyny.

¹⁴ Trussy (Trusy), Torhuny (Targuny), Zaborze – wioski w powiecie borysowskim.

¹⁵ Odkład – prolongata, zwłoka.

¹⁶ Okupno – spłata.

¹⁷ Triennium (łac.) – okres trzech lat.

¹⁸ Ewikcja – zabezpieczenie.

¹⁹ Dokszyce, miasto w powiecie borysowskim, blisko źródeł Berezyny.

wiczem umowy, bo nie opłacił na terminie restancyjnej²⁰ za dziedzictwo sumy i nie uspokoił przyjętego na siebie takowego długu, z jakiego powodu gdy senator Miłaszewicz rozwinął proces, i w porządku onego uzyskał w Rządzącym Senacie ukaz, pozwalający zająć do wydzierżawienia majątek Norwidpol, tak za sumę w restancji²¹ za dziedzictwo należną, jak równie za sumę do banku w zastępstwie Norwida opłaconą, wtenczas urodz. Michał Zenowicz²² gubern[i] mińskiej marszałek, który za załog²³ swojego majątku dozwolił obzał[owa]nemu Norwidowi pożyczyć w Izbie Mińskiej Powszechnej Opieki rubli srebr. 18 900, uczynił z senatorem Krasno-Miłaszewiczem układ, i nabył onego stopień²⁴, a to w tym celu, iżby zająwszy majątek Norwidpol w ekstynuacyjną²⁵ dzierżawę ze stopnia Krasno-Miłaszewicza, mógł razem wybrać i własną sumę, którą w zastępstwie obzał[owane]go Norwida opłacać ze swojego majątku w Izbie Powszechnej Opieki był przemuszonym. W takim stanie rzeczy widząc matka żał[ując]ego się, iż niepodobna jest ochronić majątku Norwidpola od zajęcia za sumy dla senatora Krasno-Miłaszewicza należne, jako za pierwsze od prawa zastawnego uważać się powinno, celem utrzymania w nienaruszoności swojej posesji i uniknienia strat, jakie by z zajęcia majątku na rzecz Zenowicza wyniknęły, uczyniła z nim wieczysty układ, skutkiem którego wypłaciwszy Zenowiczowi nabytą przezeń od senatora Krasno-Miłaszewicza sumę rubli asygnacyjnych 8000 wynoszącą z procentami i wydatkami prawnymi, dług w Izbie Powszechnej Opieki przez obzał[owane]go Norwida zaciągniony uspokoić w terminach przeznaczonych przyrzekła, wzajemnie urodz. Zenowicz o wypłacenie przez matkę żał[ując]ego się przelanej mu od Krasno-Miłaszewicza sumy, poświadczywszy, że na onę po zniesieniu przez matkę żał[ując]ego się zaciągniętego w Izbie Powszechnej Opieki na jego załog długu, dokument przelewny wyda, i stopień Krasno-Miłaszewicza przekaze, uręczył, i to swoje uręczenie przez późniejszy dokument po spełnieniu przez matkę żał[ując]ego się wszystkich umówionych kondycjów, i po zwróceniu przez nią Julii Norwidowej²⁶, żonie obzał[owane]go, wniesionych przez nią do Izby Powszechnej Opieki na rachunek długu rubli asygn. 5300, uskutecznił, że zaś dług bankowy przez obzał[owane]go Norwida do uspokojenia przejęty w części tylko przez Krasno-Miłaszewicza nadpłacony został, na uspokojenie więc onego matka żał[ując]ego się raz w roku 1818 rubli asgn. 1461, drugi raz w roku 1820 rubli asygn. 714

²⁰ Restancyjnej – pozostałej.

²¹ Restancja – pozostałość, reszta (np. długu).

²² Zenowicze (Zienowicze), bojarowie połoccy, notowani od XVI w.

²³ Załoga (załog) – koszta.

²⁴ Stopień (przenośnie) – stan, stanowisko w hierarchii społecznej, godność.

²⁵ Ekstynuacyjna (ekstenuacyjna) – wstrzymana, zawieszona.

²⁶ O drugiej żonie Jana Norwida, Julii z Kamieńskich, wdowie po Michale Hruświckim, informuje Juliusz W. Gomulicki w komentarzu do *Pism wszystkich C. Norwida* (t. 11 s. 20-24).

wypłaciła, poczem w krótkim czasie matka zaś[ują]cego się skończyła dni życia, a zaś[ują]cy się obejmując z jej stopnia majątek Norwidpól do swojego władania, prawne wwiązanie, czyli intromisją²⁷ z wyjaśnieniem, jakie dla jego sumy w stopniu matki i siostry Kazimierzy z Węclawowiczów Norwidowej, pierwszej obżał[owane]go żony, z funduszów obżał[owane]go przynależą, uczynił, i skutkiem tego egzekwując niesprzecznie majątku Norwidpola w stopniu matki posesją, jeszcze rubli asygn. 2080 na zaspokojenie restancyjnego bankowego długu za trzema kwitami opłaciła. Po zupełnym przeto uspokojeniu niedopłaconej przez obżał[owane]go Norwida za dziedzictwo Norwidpola sumy i rachunkowej należności nie pozostały już żadne więcej z opisów obżał[owa]nego takie ciężary, które by się mogły regulować do majątku Norwidpola, i brać przewagę lub pierwszeństwo przed posesją zaś[ują]cego się, która w przypadku nieodłożenia w gotowiźnie sum jemu należnych w dziedziczną bez kwestii zamienić się powinna, pomimo jednak tę pewność i pomimo liczne wyroki w procesach z kredytorami obżał[owane]go, wypadłe, odmawiające szukającej przez nich z majątku Norwidpola satysfakcji, umyślił obżał[owa]ny Norwid tenże majątek, za pieniądze matki zaś[ują]cego się nabyty, oddać na eksdywizję²⁸ za swoje długi, i względem przyprowadzenia takiego planu do skutku, uczyniwszy z urodz. Zawadzkiemu znowę, wprowadził pod jego imieniem do Sądu Głównego o wyznaczenie eksdywizji sprawę. – Sąd Główny przez wyrok z roku 1822 julii 13 postanowiony, przyjęcie Zawadzkiego naganął, a o we wzajemnych probacjach i pretensjach między zaś[ują]cym się a obżał[owa]nym Norwidem zachodzących rozprawić się w Sądzie Ziemi Borysow., jako z położenia majątku właściwym, wolność zostawił, i takowy wyrok Rządzący Senat rozwiązując, skargę obżał[owa]nego Norwida utwierdził. Unikając obżał[owa]ny Norwid właściwej kolei procesu przez ustawy prawodawcze i rzeczony wyroki wskazany, powtórnie pod własnym już imieniem wprowadził do Sądu Głównego sprawę o wyznaczenie eksdywizji i uzyskał był stosowny do swojej chęci, a przeciwny prawu, wyrok; od jakowego wyroku udawszy się zaś[ują]cy się do Rządowego Senatu ze skargą, nim otrzymał rozwiązanie onej, tymczasem nastąpiło w Izbie Skarbowej Mińskiej postanowienie względem poszliny²⁹ za nabycie przez Krasno-Miłaszewicza majątności Dokszyce dla skarbu należnych, które zaś[ują]cy się jako posiadający majątek Norwidpól, opłacił; poczem rozwiązuje Rządzący Senat przyniesioną od zaś[ują]cego się skargę z uwagi na to, że majątek Norwidpól za pieniądze matki zaś[ują]cego się nabyty, ulegać odpowiedzi kredytorom obżał[owa]nego nie powinien, a zatem, że posesja zaś[ują]cego się na prawnych i dawnością utwierdzonych opisach polegająca, która w przypadku niezwrócenia przez obżał[owane]go w gotowiźnie wszystkich sum w dziedziczną zamieniać się musi, nadwerżoną

²⁷ Intromisja (wwiązanie) – wprowadzenie sądowe w posiadanie.

²⁸ Eksdywizja – podział majątku za dług pomiędzy wierzycieli.

²⁹ Poszlina (z ros.) – opłata.

być nie może, udeterminowaną niewolnie przez Sąd Główny eksdywizją skasował, i rozprawę między żał[ując]ym się a obżał[owa]nym o dziedzictwo majątku Norwidpola, oraz wszelkie dalsze pretensje ze skutków opisów wynikające w Sądzie Powiatowym właściwym udeterminował³⁰, a posesją żał[ując]ego się w nienaruszonej mocy zostawił. – Żalący się więc w rzeczy wyżej zjaśnionej dwa razy już powoływał obżał[owane]go do Sądu, lecz oba razy obżał[owa]ny miał się niestannie³¹, trzeci tedy raz przychodzi żał[ując]y do Sądu i prosi: 1-mo po nakazaniu opłaty za winy niestanne, utwierdzenia prawa zastawnego, czynionych intromisji wydanych od urodz. Zenowicza z jego stopnia i ze stopnia Krasno-Miłaszewicza przelewów kwitów na wypłacone od banku sumy, i za uspokojoną poszlinę służących – dokumentu przelew nego od Krasno-Miłaszewicza zeszej siostrze żał[ując]ego się, a pierwszej żonie obżał[owane]go, Kazimierze z Węclawowiczów Norwidowej wydanego, a żał[ując]c[emu] się z prawa sukcesji przynależnego, oraz wszystkich dalszych dowodów pisma, jakie tylko w czasie sprawy złożonymi będą. – 2-do: obliczenia i urealizowania żał[ując]ym się przez wyrok Sądowy wszystkich sum, za tymi dowodami należnych, z dodaniem do nich wypadających prawnych procentów. – 3-tio: ponieważ suma prawem zastawnym objęta na dziedzictwie majątku Norwidpola ubezpieczona nie tylko dorównywa, lecz nawet przenosi walor tego majątku przez układ między obżał[owa]nymi z Krasno-Miłaszewiczem zadeterminowany, przeto z mocy opisu zastawnego i przelewów na stopień Krasno-Miłaszewicza żał[ując]emu się służących, oraz skutkiem ukazów przysądzenia żalącemu się za takową sumę dziedzictwa majątku Norwidpola z zawarowaniem tylko należnych dla Skarbu poszlin, skutkiem zaś tego pozwolenia żał[ując]emu się wolnego sporządzenia do dziedzictwa intromisji, odniesienia się do Mińskiej Skarbowej Izby, aby poszliny w miarę waloru majątku wyliczyć się mające przyjęte były, i usunięcia na zawsze od wszelkiego interesowania się tymże majątkiem obżał[owane]go Norwida. – 4-to: za dalsze sumy, jakie z przelewu Krasno-Miłaszewicza siostrze żał[ując]ego się i urodz. Zenowiczowi wydanych od żał[ując]ego się z głowy matki i ze stopnia siostry przynależnych i z kwitów na opłatę należności bankowej i sumy poszlinowej służących, raz za koszta prawne, jakie wskazane dla żał[ując]ego się zostaną prawnej satysfakcji z dalszych wszelkich obżał[owa]nego leżących sumownych i ruchomych funduszków, gdziekolwiek okazać się mogących, z oddaniem pod odpowiedź i samej osoby obżał[owane]go udeterminowania. – 5-to: aktów inkwizycji³² i werefikacji na cel odkrycia poczynionych przez żał[ując]ego się i jego matki na udobrzanie majątku Norwidpola nakładów i udzielonych różno-czasowie włościanom zapomóg, jak równie sprawdzenie wielości opłaconych za nich podatków, przeznaczenia i sum przez te akta udowodnić się mających,

³⁰ Udeterminować – ograniczyć, oddalić, zamknąć.

³¹ Niestannie się (niestanne) – kara za niestawienie się w sądzie.

³² Inkwizycja – śledztwo.

podobnież na własnych obzał[owa]nego funduszach pod warunkami do przepisów prawa stosownymi sążdenia, i tego wszystkiego decydowania, o co tylko w czasie sprawy proszonym będzie, zachowuje się wolność poprawiania tego prawa lub nowego wyniesienia.

Roku 1833 miesiąca julii 24 dnia – wożny niżej wyrażony świadczę: iż tego pozwu kopią z nim zgodną w sprawie JW. Rafała Węćławowicza, b. podkom. Powiatu Rzeczyckiego, JW Panu Janowi Norwidowi, b. sędziemu Powiatu Borysowskiego w mająćności Norwidpołu w Powiecie Borysowskim położonej przed Sąd Borysowski Powiatowy na kadencją ńto-Michalską podałem. Dat. ut. supra³³.

Melchior Sawicki, wożny borysowski

Roku 1833 miesiąca julii 28 dnia przed aktami Jego Imperatorskiej Moćci Powiatowymi Borysowskimi stawiając osobińcie JW Pan Wożny wyżej wyrażony takowy pozew urządowanie zeznał – przyjąłem do zeznania, i że jest w księgach przy wycińnieniu Skarbowej pieczęći, poświadczam.

Pisarz Wincenty Błażejewicz

L. S.³⁴

³³ Łac. – datowanie jak wyżej.

³⁴ Skrót łac. słów: locus sigilli – miejsce pieczęći.